

BIBLIOGRAFIA

PAUL SCHEUERMEIER, *Einige Bezeichnungen für den Begriff Höhle in den romanischen Alpendialekten* (*Balma, Spelunca, Crypta, *Tana, *Cubulum). *Ein Wortgeschichtlicher Beitrag zum Studium der Alpen Geländeausdrücke. Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie. Heft 69.* Halle a. S. 1920.

L'estudi de Scheuermeier és una bella contribució a la toponomàstica alpina i pirenenca al mateix temps. S'hi segueix la sort dels mots pre-romans i romans que han servit per a designar una cova, balma o caverna. Balma i espluga són els dos mots que han proporcionat una nomenclatura més abundosa en els Alps i també en els Pireneus. L'extensió geogràfica de *balma* li assenyala un origen gàllic ben explicable per coincidir amb els dominis en els quals la presència de celtes és comprovada.¹

La presència de SPELUNCA, no constatada pel domini català, és abundosa en la toponímia (Esplugues, Esplug de Francolí, Esplug de Freda, Esplug de Calva, etc.) i en català antic com a apel·latiu. És molt possible que les colònies gregues importessin aquest mot, com opina Scheuermeier. La part més extensa i interessant del treball és dedicada al mot CRYPTA i a les seves diverses accepcions entre els grecs i els romans, a les diverses classes de construccions que n'han pres nom, especialment les construccions sagrades; també a les disposicions del sòl i la seva reaparició en la renaixença amb l'amor a l'antiguitat. Aquí trobem aclarit l'ètim del català *clot*, que ja compareix en la toponímia catalana del començament del segle XI (comp. Balari, *Orígenes*, 109), i que és al mateix temps nom genèric, i el de *gripi* menjadora, suposant un CRYPTIA (ps. 53-54). La CRYPTA com a construcció sagrada constitueix un bell article de litúrgia on s'exposa tota la importància que va tenir en l'església.

La suposició que *tāna* sigui un mot de formació romànica tarda-

1. El fet de comparèixer *balma* en els diccionaris valencians copiats dels catalans no prova la seva presència en el valencià.

na, estès d'Itàlia estant per Sicília, Sardenya, Rètia i domini gallo-romànic meridional, no és ben acceptable. Al costat de les formes provençal *tana*, ladina, *tana* franco-provençal *tana*, compareix sovint, en provençal modern, *tuno*, *Tuna* i *Latane*, en la toponímia *tunio* (Mistral) i *tuña* (*Table de l'Atlas Linguistique*). Aquestes formes provençals estan relacionades amb el català *Tonna* i *Tona*, que compareixen molt aviat en la toponímia significat concavitat, balma: «*in croso intra parrochiam sancti andree de tonna*», any 1091; «*ipsas ollas in parrochia sancti andree de tonna*», any 1097. *Tonna*, com a nom de lloc prop de Sant Andreu de Palomar, compareix en 1087,¹ i en *Rocas tunas* prop de Banyoles. L'extensió geogràfica d'aquest mot, no podria indicar abans un origen lligur o ibèric?

La distribució geogràfica dels noms pre-romans assenyala una separació dels dominis rètic i gàllic: *BALMA *CALMIS, *LOCE són desconeguts a la Rètia; *GANDA, *BLESE, *MUSNA, *epelm*, RUSNA, *TROGIUM són específics de la Rètia; *BRIG *BROGA i *FRUTA² característics del Tessi.

FRITZ KRÜGER, *Butlletí de Dialectologia catalana, Zeitschrift für romanische Philologie*, XLI, 711-723.

En aquesta llarga recensió es dona compte dels set primers volums del *Butlletí de Dialectologia Catalana* i s'analitzen amb detenció els treballs que contenen, els quals són una novetat per a molts romanistes. El Dr. Krüger ha fet una bona obra donant a conèixer, des de la important revista de filologia romànica, les publicacions de la Secció Filològica del nostre Institut. — A. G.

P. ROKSETH, *La Diphthongaison en Catalan*. (*Romania*, XLVII (1921), pp. 532-46).

Segons R. la influència de les palatals en *é*, *ô* precedents no fou suficient, en català, per a convertir aquestes en *í*, *ú* (com s'ha cregut generalment i com s'esdevingué en castellà): amb major motiu, *ê* i *ô* haurien estat afectades per la dita influència, cosa que no succeí. Cal, doncs, admetre que en els canvis *ê* > *í*, *ô* > *ú*, l'acció tancant de la palatal tingué l'ajut d'alguna altra força. R. assenyala com a tal la influència d'un fonema d'escassa obertura, el qual s'hauria format davant la vocal precisament per influència de la palatal. El mecanisme de tal diftongació hauria consistit en la propagació del tancament de la palatal a la primera part de l'articulació de la vocal;

1. BALARI, *Orígenes històrics*, 167.

2. És interessant de constatar que la significació de torrent, salt d'aigua, atribuït a *FRUTA, estigui emparentada amb la dels noms de lloc catalans *Freita* (*Olla fracta*, any 839, cova tallada), *Torrefeta*, prop de Cervera (*Turre fracta*, any 1064), *Prenafeta*, Conca de Barbarà (*Penna fracta*).

el seu objecte hauria estat facilitar la pronunciació d'aquella palatal, fonema de caràcter complex. Aquesta diftongació no pot ésser explicada, tractant-se de la *é*, per la teoria del desplegament espontani d'aquesta vocal en català oriental i balear, fundada en l'existència d'una etapa **ié* anterior als reflexos actuals: el tractament de *é* + pal. és inseparable del de *ó* + pal. En els diftongs **ié*, **ué* així formats, el segon element, trobant-se entre dos fonemes més tancats, no va tardar a assimilar-se aquests i a desaparèixer. Tots els canvis esmentats tingueren lloc després de l'alteració dels grups i fonemes llatins *-i, j, di, gi, li, ni, mni, ri, ssi, sti, vi, ct, c't, g't, cl, x, d'c', ll'g* i *ng'* i de la despalatalització de *ti, ci, cea* i abans dels canvis *au > o* i *-ll->-l-*. La conclusió que sosté R. havia estat insinuada per A. Griera (*Frontera cat.-arag.*, ps. 51 i 75 i *BDC*, III [1915], p. 120).

Trobem encertat l'haver donat preferència, en estudiar la diftongació catalana, al tractament de *é, ó* davant palatal, no solament perquè aquest cas de diftongació és el més versemblant, sinó també per ésser el més antic (si no anem errats) i l'únic que afecta a totes les varietats del català.

Dedicant-hi menys extensió que a la diftongació fins aquí considerada, R. tracta, així mateix, de l'evolució espontània de la *e* tònica en la nostra llengua. S'adhereix a la hipòtesi de Fabra (*Rev. Hisp.*, xv [1906], ps. 9 i ss.) d'una diftongació catalana de *é*. Quant a la *é*, sense negar la possibilitat que s'hagués fet *éi* abans d'arribar a *é, ê* (Fabra, *l. c.*), es decanta a admetre (d'acord amb Milà i amb Brekke) l'intermedi d'una etapa *ê*, conservada pel balear.

Versa, per consegüent, aquest article sobre fets aconplerts principalment en l'època preliterària de la nostra llengua. La utilització dels primitius textos on traspua el català, i sobretot la dels noms de lloc de l'època comtal, haurien permès aportar a les qüestions dilucidades clàries d'interès. Però no farem retret a un autor estranger de no haver-se imposat aquesta tasca, prou difícil, atesa àdhuc entre nosaltres ara per ara. Per altra part, entenem que R. reix gairebé sempre en l'aprofitament del material que ofereix la llengua literària, la qual demostra conèixer pregonament.

Per terminar la present notícia, presentarem al senyor R. algunes de les observacions de detall que ens ha suggerit el seu interessant article.

P. 534. — No creiem que el tractament de *a + ct* sigui inconciliable amb la teoria de Fabra (*l. c.*) sobre la diftongació de *é*: no es pot assegurar que **éi* provinent de *é* encara no hagués vingut a *é* quan s'acomplí el canvi *ai(t)* (<AC(T)) > *éi*.

P. 545. — NÖCTEM deu haver sofert l'evolució següent: *nöctem > nyóit o nyéit > núit* (la vocal tònica havent estat assimilada alhora per la *y* i la *i*, i no tan sols per la *i*) > *nyit* (vegi's l'observació següent) > *nit* (la *y* havent-se perdut, per haver-se trobat entre dos fonemes articulats amb la part anterior de la llengua. Cp., Manel i,

en canvi, *cuiro*). (Per a altres explicacions, vegi's Schädel, *Untersuch. z. Kat. Lautenwick.*, 8; Saroïhandy, *Gr.*, 851, 854, i Grieria, *BDC*, III (1915), 121-2).

P. 545. — L'accentuació *uí* no és pròpia solament de l'alguerès: predomina en català oriental, essent normal a Barcelona. L'evolució *úi* > *uí* ens sembla deguda a la tendència a portar l'accent a l'element més obert del diftong, la *u* essent aquí el més tancat per raó de l'arrodoniment labial que comporta.

P. 545-6. — L'explicació dels processos fisiològics seguits en la diftongació de *é, ø* davant palatal i en la reducció dels diftongs resultants, tal vegada hauria guanyat en precisió, escatint la participació en aquests fets de cadascun dels elements de l'articulació palatal. És sabut que en aquesta, l'element semivocal (*i*) es destaca molt notablement en bona part del nostre domini lingüístic, i àdhuc ben sovint arriba a absorbir l'element consonàntic: pronunciacions com *káica*, *røij*, *puiá* (pujar), *pála* (palla), *lúin* ocupen una extensió geogràfica considerable. Que tal estat de coses ve de molt lluny, els antics documents i els noms de lloc ens proporcionen indicis abundants. Formant diftong amb la vocal precedent, la *i* del bifonema palatal degué influir especialment en la darrera part d'aquesta. Creiem, doncs, possible que a iniciar el procés de la diftongació hi contribuís, tant o més que el desig d'afavorir l'articulació palatal (fet en què es funda la teoria de l'anticipació del tancament de la palatal, a la qual es relliga R.), el de reforçar la vocal, dissimilant de la *i* la seva última part (fet que recalca M. Grammont per explicar aquesta diftongació en antic provençal). Així mateix la pèrdua del segon element dels diftongs *ié, uó* provinents de *é, ø* davant palatal, fou probablement facilitada per la influència de la *i* continguda en aquesta.

En corroboració de la tesi de R. sobre l'evolució condicionada de *é, ø*, potser hauria estat d'algun interès remarcar la circumstància que el català està situat entre dos dialectes que presenten el mateix fet: el provençal i l'aragonès. No fóra estrany que en aragonès aquesta diftongació fos anterior a la de *é* i *ø* en els altres casos i contemporània a la que observem en provençal i en català. — J. M. C.

MARGUERITE ZWEIFEL, *Untersuchung über die Bedeutungsentwicklung von Langobardus-Lombardus mit besonderer Berücksichtigung französischer Verhältnisse*, Halle (Saale), 1921.

Aquesta tesi doctoral característica de Zuric, com les dues anteriors, és dedicada al mot *langobardus-lombardus*, i la seva sort en francès i en provençal. Cap nom de país va tenir una popularitat tan grossa, a l'edat mitjana, com el de la Lombardia: ningú, però, com els lombards va intervenir en la vida de l'Europa central i occidental. El treball de la Srta. Zweifel està dividit en tres parts: en la primera estudia l'evolució fonètica del nom LANGOBARDUS;

en la segona la significació etnogràfica de LANGOBARDUS (italià, italià del nord, italià del sud), la significació geogràfica de *Lombardia*, i com aquesta s'ha circumscrit a la Itàlia del nord; i en la tercera s'estudien els diferents significats del mot *lombardus*, procedents d'esdeveniments històrics (covard, traïdor, trampista), indicadors d'oficis i negocis (banquer, usurer, negociant, mestre de cases, minyona de servei, taverner, servent), lloc de procedència o de direcció (vent, lluna, etc.), productes de la indústria (tela, pedres d'esmolador, dalla, aixada, arada, canó), fruits de la terra (blat, classe de col, lletuga, vi, classe d'avellanes, noms de flors, noms de plantes, noms d'animals). J. Gudiol, en son treball *Quelcom sobre lombards*,¹ ha reunit abundosos exemples de *lombardus*, procedents dels dominis de la llengua catalana, amb el significat específic de *mestre d'obres*. La seva presència des del segle IX confirma el corrent cultural que, venint del nord d'Itàlia i del a França meridional, ha influït decisivament en la formació de la llengua catalana. — A. G.

Manual per a recerques d'etnografia de Catalunya. — Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya (Universitat de Barcelona); MCMXXII, 94 ps.

Els Srs. Carreras, Batista i Aranzadi han reunit en aquest petit manual les instruccions necessàries als col·laboradors de l'Arxiu per a recollir conscienciosament i acurada els materials que consideren de valor etnogràfic. El llibre està dividit en una sèrie de capítols o qüestionaris que circumscriuen l'àrea de les recerques etnogràfiques per l'Arxiu. Els qüestionaris d'ordre general són vint-i-dos. Una *secció gràfica* i d'impresos fa referència a la col·lecció de fulles populars, periòdics i publicacions locals. Segueixen unes instruccions sobre les col·leccions d'objectes d'interès etnogràfic, una secció antropològica i una altra sobre psicologia del poble català. En aquest llibre es veu clarament com les recerques etnogràfiques estan en contacte amb la lexicografia, arqueologia, prehistòria, art popular, antropologia i psicologia, de totes les quals és l'etnografia un bon auxiliar; i no dubtem que el dia que el museu etnogràfic de Catalunya sigui un fet, els filòlegs, els que escriuen la història de l'art i els que es dediquen a la prehistòria agrairan la tasca realitzada pels iniciadors de l'Arxiu d'Etnografia. Per altra banda, cal fer avinent que aquesta publicació és, junt amb les altres de l'Arxiu, l'única mostra de catalanitat donada dintre el clos de la universitat espanyola sostinguda per l'estat a Barcelona.

1. *Revista de la Asociación Artístico-arqueológica Barcelonesa*, 1910, 329-335.